

BALTAZÁR DEZSŐ

A TANÍTVÁNY

EMLÉKÜL KIADTA TANÁRA

D. ERDŐS JÓZSEF

KÜLÖNLNYOMAT A „LELKÉSZEGYESÜLET”

1936. ÉVI 38—40. SZÁMÁBÓL

DEBRECEN

1936

BALTAZÁR DEZSŐ

A TANÍTVÁNY

EMLÉKÜL KIADTA TANÁRA

D. ERDŐS JÓZSEF

**KÜLÖNLENYOMAT A „LELKÉSZEGYESÜLET”
1936. ÉVI 38—40. SZÁMÁBÓL**

DEBRECEN

1936

E 179/1

BALTAZÁR DEZSŐ

22 éves korában

Az Istentől adományozott lelki, szellemi, erkölcsi, testi képességek, öröklött tehetségek és egyéni tulajdonságok kialakulása, fejlődése és érvényesülése egyfelől az adottság feltételei szerint, másfelől a nevelés, a környezet, az önképzés és a ráhatás folytán szokott történni. Még a lángelmék és kivételes egyéniségek sem nélkülözhetik az irányítást és a fegyelmezést.

Baltazár Dezső charismái szintén a gondos vezetés, útmutatás, folytonos önképzés és fegyelmezett, rendes, céltudatos élet útján, egyenletesen fejlődtek és érvényesültek, fokról-fokra, föl a ki-fejlődés és befejezettség magaslatáig.

Érettségi vizsgálatának kitűnő eredményű létetele után 1890-ben édesapja meghalt és a 19 éves ifjú négy testvérével együtt az árvaság szomorú állapotában özvegy édesanyja gondozására volt utálva. Korán meg kellett ismernie a létfenntartás küzdelmeit, de keresztyéni hitével, kitartó munkásságával, Isten és emberek előtt való kedvességben gyarapodásával sikeresen haladt előre. 1890 őszétől az 1893—1894. tanév végéig a debreceni református theologiai akadémia kiváló szorgalmú, kitűnő előmenetelű hallgatója volt. Pályája befejezése után, 1894 őszétől az 1897—8. tanév végéig, *D. Erdős József* tanárának *Géresi Kálmán* akadémiai tanár felkérésére tett hathatós ajánlása folytán a nagy államférfiú *Tisza Kálmán* kiváló tehetségű *Lajos* fiának nevelője volt és ezt a tisztségét hivatásos, hű buzgósággal és teljes eredménnyel teljesítette, közben egyszersmind a két lelkészképesítő vizsgát is kitűnő osztályzattal

letette. Theologiai tanpályája folyamán és azután is mindenha benső bizodalommal és nyílt őszinteséggel viseltetett *D. Erdős József* tanára iránt, aki őt a biblia eredeti szövegének alapos ismeretébe és a gyakorlati alkalmazás módszerébe bevezette, emellett arravalóságának, rátermettségének korán felismerése alapján, figyelmét egyházjogi beható tanulmányozásra és szónoki kiképzésre irányította. Ehhez a tanári útmutatáshoz híven alkalmazkodott egész életpályáján és buzgólkodott volna maga is ilyen tanítványt kiképezni, haugyan lehető volt volna.

D. Erdős József tanárához írott leveleiből olyan tanítványnak ismerjük meg *Baltazár Dezsőt*, mint akit a mindenkori tanulók példaképül tekinthetnek. Gondolom tehát és remélem, hogy nem követek el kegyeletsértést, ha áldott emlékezetű tanítványom *Baltazár Dezső* hozzám intézett leveleiből néhány részletet a nyilvánosság elé terjesztek, hogy még ellenfelei is megláthassák, mely elvek, mily érzések és célkitűzések lebegtek a tudatosan haladó és munkálkodó *Baltazár Dezső* előtt életének huszas éveit folyamán.

*

A még alig 24 éves ifjú, *Baltazár Dezső*, 1895. április hó 27-én Budapestről így ír *D. Erdős József*hez :

„Kedves jó Bátyám ! Egyik leghőbb óhajomnak teszek eleget akkor, midőn egy évi, ezen új helyen való tartózkodásom folytán kelt reflexióimat kedves jó Bátyám számára papírra helyezem. Akartam ezt tenni még feljövetelem évfordulati napján, ám különböző körülmények ettől akkor elütöttek. Most tehát, midőn egy hét fáradaimaival leszámoltam, kész örömmel adom át magam ennek a kedves foglalkozásnak, mely a kedves Bátyámmal való levélbeli társalkodásban áll.

Nem az az ember vagyok, aki csupán a jelen kedvező symptomáit látva, elfeledi hogy a múltban másképp is volt. Tudom magam in integrum restituálni

abba az egy év előtti állapotba, midőn még a kezdet nehézségével, vagy jobban mondva annak csak gondolatával küszködtem. Vissza tudom idézni azt az egy év előtti képet, melyet a reám néző nagy feladatok és kötelességek egyfelől, egyéni csekélységem másfelől alkottak. Megvallom pillanatra néha-néha akkor meginogtam és ha Isten hatalma meg nem edzette volna akaratomat, nem tudom mi lett volna velem. De Ő, az árvák gondviselő Atyja, nem hagyja el Benne törhetlenül bízó fiát. Amit kezdtem, Neki ajánlottam, amit végeztem, Neki tulajdonítottam. Így nem hagyott el az erő, így nem hanyatlott le akaratom.

Tehetségem kicsinységéhez százszoros szorgalmat adtam. Tudtam nélkülözni a nyugalmat; el tudtam lenni mindazok nélkül, amik után az ifjúkor hévvel rohan; multság, vigadozás, élvezek távol voltak tőlem. Imádkoztam és dolgoztam! És mi az eredmény? Méltánylás és szeretet azok részéről, akik ezzel jutalmazni legilletékesebbek. Mondanom sem kell tehát ezek után, hogy boldog és megelégedett vagyok. Elsősorban Istené, másodsorban kedves jó Bátyámé érte a köszönet. Mert hiszen ha nem szólt is róla soha kedves Bátyám, éreztem én azt eleitől fogva, kinek jósága munkál sorsom alakításában és kinek szeretete juttatott jelen helyzetembe. A szívemben kiolthatatlanul élő hálát akarom inauguralni, midőn most egy év múltán legforróbb köszönetemet hangoztatom.

A család s köztem kifejlődött viszonyt, ha tán kissé túlzólag, de mégis megfelelőbben alig jellemezhetem, mint ha azt mondom, hogy adoptált vagyok. A szeretet, jóság és szívesség, ami érdemen felül napról-napra jobban övez, csak hatványozzák bennem a tisztelet, ragaszkodás és szolgálatkészség érzetét. Tanítványom a vallástanból, amit kizárólag az én vezetésem alatt tanult, fényes sikerű privát vizsgáját még a múlt hó végén letette. Osztályvizsgálója a jövő hó második hetében lesz, azután jó az írásbeli és

szóbeli érettségi vizsgálat, ez utóbbi június első felében. Bizony ez által teendőm kétszereződik, annnyival is inkább, mert május havában teljesen egyedül maradok, *Pank* kollegám Drezdában papi vizsgát tenni menvén. Egy nagy munkát most végeztem be; ugyanis 180 matematikai és geometriai thesist dolgoztam ki *Lajosnak*, mint érettségi thesist. Erre ugyan keresni akartak kegyelmes Uramék valakit, aki pénzért megcsinálná — mert igazán ők minden terheltetéstől kímélnek engem —, de hát én magamra vállaltam, tudva azt, hogy aki pénzért dolgozik, nem csinálja azt oly gonddal, mint én, aki tanítványomnak dolgozom.

Kedves jó Bátyám egész családjára Isten áldását kérve, vagyok leghívebb tanítványa, szerető öccse *Baltazár Dezső*.“

Az utóíratban megemlíti, hogy a nagyhetet *Sajó-Kazán* töltötte, *Vasady Lajos* barátjával, aki pályatársa és szintén az én ajánlásom folytán *Báró Radvánszky Béla* koronaőr és *Tisza Paula* szülék két fia mellett 1894-től 1899-ig, tehát öt évig volt kiválóan eredményes nevelő.

A tanítványnak tanárához időközben küldött tudósítása közlését ezúttal mellőzvé, olvassuk el azt a szintén tanulságos levelét, amely *1895. augusztus 17-én* kelt *Geszten* és így hangzik:

„Kedves jó Bátyám! Hogy a küldeménnyel ily soká késlekedtem, annak oka az, mert vártam a hangulatot, ami nélkül prédikációt írni robot. A hangulat nem jött, az idő szorított, tehát hozzá fogtam és a bevezetést felosztással együtt íme itt vagyok bátor küldeni azzal a bizalmas kéréssel mellékelten, hogy kedves Bátyám nagybecsű kritikáját reá megtenni szíveskedjék. Az első részben azt szándékozom kifejteni, hogy a tudomány minő vívmányokat tud felmutatni és minő a hatása az egyesek és az összes emberiség lelki életére. Amikor az óriási eredményeket feltüntettem, a rész végén egy fordulattal az érem másik oldalát mutatom fel, vagyis az emberi tudás

tökéletlenségét. A második részben pedig Krisztus erejének (az evangéliomnak, keresztyén vallásnak) hatását szándékozom feltüntetni, itt is úgy az összeméberiség, mint az egyesek életében.

Már a fejemben az egész megvan, papírra azért nem tettem, hogy késlekedéssel nyugtalanságot ne okozzak a kedves jó Bátyám reám — egészen érdemetlenre — gondot viselő lelkének.

Én, amikor csak nevelői elfoglaltságom engedi, szorgalmasan tanulok lelkészi vizsgámra; eddig az egyházjoggal és egyháztörténelemmel foglalkoztam, most a gyakorlati theologiai tárgyakra fordítok kellő gondot.

Helyzetem a Családdal szemben a lehető legjobb. Megelégedésemet, mondhatnám boldogságomat csak fokozza az, hogy *Lajos* is ma már teljes bizalommal van irányomban és szeretetének nap-nap után több jelét adja...

...Kedves Bátyámat pedig arra kérem, hogy azt a szeretetet, melyet ugyan nem érdemeltem, de amelyért annyival is inkább örök hála vágyok kötelezve, azt a szeretetet, melyet büszkeségemnek tartottam, tartok: őrizze meg számomra ezután is és bölcs tanácsával támogasson engem, ki küszködő életnek lettem osztályosa. Őnagyságának kezeit csókolva, egész kedves családját szívből üdvözölve, vagyok kedves jó Bátyámnak hálás tanítványa, szerető öccse *Baltázár Dezső*."

Ámbár közvetlenebbül személyi vonatkozású, mindamellett jellemző gondolataiért közölhetőnek vélem a *Geszten 1895. évi augusztus hó 30-án* kelt következő sorokat:

„Kedves jó Bátyám! Nagyon köszönöm, hogy egy ünnepnappal megajándékozni méltóztatott, tudomásomra hozván megtisztelő bizalommal becses születésnapját.

Mint az ÚRnak egyik méltatlan, de hű szolgája, emelem fel buzgó imádságomat az ÚRnak egy méltó, talentumos szolgájáért. Igénytelen, csekély a hang, mint a medium, melyben fogantatik; de igénytelenségében, csekélységében tiszta, áhítatos és talán éppen ezért Attól, aki a szíveket, veséket vizsgálja, inkább meghallgattatik, mint üres szíveknek zengő ércű szava. Amit imádságképpen Istenhez emelek, hadd mondjam azt el jókívánságként kedves jó Bátyámnak. Tökéletes boldogság, mely úgy a lelki, mint a testi élet állandó, soha nem változó signaturája legyen: az, amit én tisztelő tanítvány szeretett mesteremnek, szerető öcs tisztelt Bátyámnak kívánok.

Fogadja kedves Bátyám legmélyebb köszönetemet, hogy prédikációm vázlatára bírálatát megadni és engem a további kidolgozásra vonatkozólag nagybecsű utasításokkal ellátni méltóztatott. Dolgozataimat még 26-án postára tettem.

Gábor testvérem tegnap írt levelében Rozsnyóra való kinevezéséről tudósított. Hogy Jani testvérem mikor jó, erre nézve „incerta dies“-t írhatok, t. i. ha a tengerít letörték. *Vasady Lajos* barátom vasárnap jó a Báró úrékkal.... Őnagyságának kezeit csókolva, egész kedves családját szívből üdvözölve, vagyok kedves Bátyámnak tisztelve szerető öccse *Baltazár Dezső*“.

A következő levélben szó esik egy általa figyelmembe ajánlott tanulótersáról, akinek a nevét azonban említés nélkül hagyom; a reá vonatkozó jelzést is csak azért közlöm, hogy a *Baltazár Dezső* mindenkori nemeslelkűségét és embertársairól való gondoskodási készségét igazolva láthassuk. A levél kelt *Budapesten, 1895. október 27-én*, és így hangzik:

„Kedves jó Bátyám! Már régen korholom magam, hogy levelemmel ily soká késlekedem és annak a bennem szüntelen s változhatatlanul élő, tisztelttel párosult szeretetnek, amelyet kedves jó Bá-

tyám iránt érezek, jelét ily ritkán adom. De mentsen engem egyrészt az emberek közös hibája, a „*mora*“, másrészt az a gondolatom, hogy talán a sok gondal elhalmozott tudósnak leveleimmel alkalmatlanságot okoznék és a drága időt, amit kedves Bátyám komoly munkáival értékesen hasznosít, jelentéktelen dologra fecséreletném.

A szíves atyai jóindulatért, amellyel iránt viseltetni méltóztatott, fogadja kedves jó Bátyám őszinte köszönetemet. Eggyel ismét több abban a koszorúban, amit nemes jó cselekedetei alkotnak, melyeknek bő mértékben való megjutalmazását onnan felülről kérni soha meg nem szűnöm.

Mit írjak magamról? A megkezdett úton haladok, igyekeztvén következetes lenni a szent fogadalomhoz, amely az „*ora et labora*“ jelszóban foglalható össze; abban a jelszóban, amely annival is inkább jelentősebb előttem, mert kedves jó Bátyámtól kapott jó tanács is az.

Lajossal szorgalmasan járjuk a jogtudományok csarnokát. A vele való foglalkozásom most már annyiból áll, hogy együttesen olvasgatunk jogi segédkönyveket, ..., mint kollégák egy iskolába járunk.

Uraimmal való viszonyomat illetőleg eljuttattam oda, hogy semmi több kívánni valóm nincs e tekintetben. Megelégedett és boldog vagyok, amiért Istennek legyen hála örökké!

...Szívből jövő üdvözetemet küldve, vagyok kedves jó Bátyámnak szerető s tisztelő öccse *Baltazar Dezső*."

A Budapesten 1895. évi december 14-én kelt levelet a lényeg részletes leírásának kihagyásával közlöm, mindamellett a levéltitok megszegése nélkül annyit talán jelezhetek, hogy e levél szerint Baltazár Dezső özvegy édesanyja, az 1895. évi november hó közepén kelt levelében, Dezső fia beleegyezését kérte az U. Szabó Mihály országgyűlési képviselő, földbirtokossal kötendő házassági frigyéhez. A hű, jó fiú meggondolva azt, hogy ez a kötendő frigy az édesanyjára nézve nagy jelentőségű, mert különben nem is intézett volna ebben a tekintetben kérést a fiához: noha boldogult jó édesapja iránt érzett mély kegyelele és zavartalan békeségben eltelt szép családi életük emléke felújult lelkében — igenlőleg válaszolt. Ebben az ügyben kér véleményt tanárától a tanítvány.

„Kedves jó Bátyám! Ha lelkemet, kedélyemet aggodalmak árnyai lepik, csak oda fordulok én szívemnek egész bensőségével kedves jó Bátyámhoz, kinek vigasztaló és a hit erejével áthatott szava oly sokszor teremtett már egyensúlyt lelkemnek állapotában. Nyugtalanúságom oka jelenleg az a feletti tépelődés, hogy jól tettem-é, vagy nem? Obiectiv bíróra, bölcs elmére van szükségem, akinek ítéletében keresem megnyugvásomat. És kiben találnék másban ilyen bíróra és bölcs elmére, mint kedves Bátyámban? Ezért az a kérésem, hogy kegyeskedjék a tényállást meghallgatni és aztán megalkotni az ítéletet.

A fentebb vázolt ügy kimerítő ismertetése után így folytatja:

Jól tettem-é vagy nem? ítéljen kedves Bátyám.

Én 24-én este érkezem haza és szünidőm alatt okvetlen bemegyek Debrecenbe is, és ha alkalmatlanságot nem okoznék, meglátogatnám kedves Bátyámékat is. Egészségem és helyzetem — Istennek hála! — kifogástalan. Az ég áldását kérve kedves jó Bátyámra és egész tisztelt családjára, vagyok tisztelve szerető öccse *Baltazár Dezső*.”

A majdnem félév elteltével Geszten, 1896. évi június hó 12-én írott levelének megvilágosításául jelzem, hogy Szabó János, később és jelenleg is kocsordi református lelkipásztor, Baltazár Dezsőnek tanuló társa, jó barátja és szintén az én ajánlásom folytán nemzetünk nagy vértanúja, gróf Tisza István családjánál volt négy évig hivatásos, eredményes nevelő.

Továbbá, a koritnicai időzésről szóló jelentést azért nem mellőztem, mert azzal kapcsolatban szomorú jelenségről értesít majd az ez után közlendő levél.

„Kedves jó Bátyám! Legközelebbi Pesten időzésem alkalmával Szabó Jánostól hallottam, hogy nevem napján igénytelen egyéniségemről megemlékezni méltóztatott. Történt legyen a levéllel bárminő confusio, — amit azonban megmagyarázni nem tudok —, én úgy veszem, mintha azt a valaki által tévesen visszaúttalt levelet elolvastam volna és a kedves jó Bátyám szíves megemlékezéséért legőszintebb hálás köszönetemet nyilvánítom.

Én Lajosommal együtt még május 5-én lejöttem Gesztre, hogy itt a falu csöndes magányában és a gyönyörű park lombsátorai alatt nyugodtan készüljünk vizsgánkra. Uraim bizalmának újabb és felerősítő jelét látom abban, hogy Lajost ily hosszú időre kizárólag az én felügyeletem alá helyezik; én aztán serkentem, buzdítom szóval és a még erősebb példaadással, hogy majd a tanév zárókövének nyugodt lélekkel énekelhessük: „Boldog, kinek nem kell szánni...“. Az én vizsgám 20-án, vagy 21-én, tanítványomé 23-án lesz. Vizsgám után rövid szünetet tartok a dologtól, hogy annak leteltével Isten segedelme folytán felvegyem ismét és szőjjem tovább szorgalommal a letett fonalat.

Most a nyolcadiki ünnepség alkalmából felmenünk Pestre, de csak oly rövid időre, hogy már tizedikén reggel Geszten voltunk.

Odahaza enyéimnek nincs semmi bajuk. Mostoha Apámék fürdőre szándékoznak Koritnicára,

hol két hetet valószínűleg én is velök fogok tölteni. *Jani* testvérem nyövi a világot, mint én. *Gábor* testvérem vizsgázní szándékozott a múlt hónapban, de betegsége szándékának útjába állt.

Isten áldását kérve kedves Bátyámra és családjára, vagyok *Geszten*, 1896. június 12. tisztelve szerető öccse *Baltazár Dezső*."

„Kedves jó Bátyám! Innen, *Korithica* vadregényes völgyéből menesztem e pár sort kedves jó Bátyámhoz, bizonyosságát adandó annak, hogy sem idő, sem hely, sem körülmények változása nem képesek hatni arra a tiszteletteljes ragaszkodásra, amellyel én kedves Bátyám irányában viseltetem, amelyet most a megemlékezésnek e néma formája által szignálok.

Én eljöttem ide családunk egyik részével, hogy a hely és levegő változtatása útján kedélyileg és egészségileg kissé szórakozzam. Ámde az orvos egy kezdődő gyomorhaj és idegességet olvasott reám, és e két betegség alapján olyan kúrárt oktrojált reám, melyet az önkínzástól alig egy hajszál választ el. Hogy az orvos szavának hitelt adtam és a kínzó kúrának magam alávettem, abban édes Anyám rábeszélő szavának van legnagyobb része. Visszatekintve az én életem folyására, melynek minden egyes mozzanatát az Istenben vetett rendíthetetlen hittel szenteltem meg, nem is merem el sem képzelni, hogy én ilyen nyavalyákkal veretném meg.

Fürdői időtöltésre két hetet szántam. Uraim jósága folytán azonban ez idő három hétre nyujtatott, úgyhogy folyó hó 11-én fogok Gesztre megérkezni és ezen nap délelőttjén, ha alkalmatlan nem leszek, kedves Bátyáméknál tiszteletemet teendém és a déli vonattal utazom Várad felé.

Egészségi állapotom jó, csakhogy a képzelhető minimumig redukált menü kissé leszedte rólam a húst.

Isten áldását kérve egész kedves családjára, vagyok kedves jó Bátyámnak tisztelő öccse *Baltázár Dezső*.“ Kelt Koritnicán, 1896. aug. 2.

„Kedves jó Bátyám! Mióta meg nem érdemelt és soha meg nem hálálható szíves jóságának utoljára részese voltam, csendességben és békességben teltek napjaim. A hosszú pihenés után frissült erővel vettem fel újra a munka letett fonalát és eregetem tovább-tovább nap-nap után ernyedetlen szorgalommal, hogy ennek a fonalnak mentén haladva, közelíthessek és elérhessek ahhoz a célhoz, amelyet nemes ambícióval, de keresztyéni alázatossággal és szerénységgel mint elérendőt tűztem magam elé.

Első napokban a családomtól való elválás folytán keletkezett nyomasztó érzések hatása alatt voltam, de a kedélyem, férfiúi elasztikusságánál fogva; uraim véghetetlen jósága által nyerve is e tulajdonságban, csakhamar rekonvaleszkált. Sokszor eltűnődöm, hogy az én igénytelenségem mivel szolgálhatott rá arra, hogy ilyen magas egyéniségek a szeretetnek olyan nemében részesítik, amely a hétköznapi emberek körében teljesen idegen, mert ilyen szeretet csakis fennkölt magas gondolkodás és a kenyérért folytatott küzdelem szennyétől teljesen intakt szív társágában születhetik. Bár minden gondolatom törekvése odairányul, hogy a hűséges szolga tisztét teljes mértékben betöltsen: a viszontszolgáltatás mégis gyarlónak tűnik fel előttem. Most néhány napra magamban maradtam, mert uraim és kedves tanítványom rokonok látogatásán vannak, én csak 10-én fogom követni őket N.-Kovácsiba *Tisza Lajos* grófhoz; vissza csak huszadika körül jövünk, még két hétre.

Most egy kéréssel vagyok bátor alkalmatlanodni. Kegyelmes Asszonyomnak egy protegáltja, névszerint Lázár Ferenc első gimnázista, kérvényt adott be ingyenes tápintézetért és bentlakásért. Nagyön kérem kedves jó Bátyámat, kegyeskedjék ez

ügy mibenlétét megtudni és velem, ha lehetséges volna, postafordultával tudatni. Ez tulajdonképpen a Kegyelmes Asszony kérése, tőlem csak mint delegált kérés intéztetik kedves Bátyámhoz.

Isten áldását kérve egész családjára, vagyok kedves jó Bátyámnak tisztelve szerető öccse *Baltazár Dezső*.“ Ez a levél kelt *Geszten*, 1896. szept. 3.

Budapest, 1897. január 28.

„Kedves jó Bátyám! Istenhez emelt hálaimádsággal és nemes önérzettel rekesztettem be jogi pályámnak ötödik félévét. Hálaimádsággal, mert Isten adott erőt és előmenetelt, az önérzetet pedig ébren tartja bennem az a tudat, hogy az Isten adta erőt jóra használtam fel. Tanáraim úgy a tanulmányi előmenetel, mint a szorgalom tekintetében legmagasabb fokon méltányoltak, tehát a siker formai része is a tartalmi résznek megfelelő. Utolsó colloquiumom végeztével tüstént hozzáláttam a mellékelt dolgozat leírásához. Nagyon kérem kedves Bátyámat, méltóztassék átolvasni és az esetleges correctiókat megtenni. Nagy öröömre szolgálna, ha fáradozásomnak ez igénytelen gyümölcse megütné azt a mértéket, melyet a Debr. Prot. Lap a megjelenendő cikkek elé szab. A garancia törvényt meglehetősen részletességgel adom, egyrészt azért, mert a pápa mai nemzetközi jogállása tekintetében nagy fontosságú, másrészt pedig mivel újabb keletű lévén, fontosságához mértén nem igen ismeri a nagy közönség. Nagyon óhajtott volna, hogy a sok idegen szó sajtóhibával ne kerüljön a szövegbe.

E tanulmány megjelent a Debr. Prot. Lap. 1897. évi 6. számában mint vezércikk „Jogi egyház“ címmel.

Egészségi állapotom tekintetében — Istennek hála — semmi bajom. Csodálkozom, hogy a folytonos munka és chablonszerű élet egészségemre károsan vissza nem hat. Más tekintetben sincs panaszolni

valóm, csak bizony a huszonnégyedik év után megmegszáll az önállóság utáni vágy, és fáj a kedves Bátyám által említett „ős erő“ hasztalan forgácsolása. Legszebb éveim elsubannak az egyedüllét sivár pusztasága felett. De nem elégedetlenkedem; az Isten által lelkembe tett iránytűt követem. A lemondás iskolája után majd csak eljő a vidámabb jövő.

Uraim és tanítványom szeretete és bizalma állandó örömben tart. Igazán magam sem tudom, mivel érdemlem sok nagy jószágukat.

Vasady Lajos barátom most gyengélkedik; pedig, mint írja, a jogi vizsgára még fogyatékosan készülhetett.

Isten áldását kérve egész kedves családjára, vagyok kedves jó Bátyámnak tisztelő és szerető öccse *Dezső*.

A most közlendő névnapi üdvözlést talán elhallgathattam volna, mivel az teljesen bizalmas jellegű; mindamellett az azzal kapcsolatban jelzett értesítésre való tekintetből, egyéb részletek kihagyásával, közlétehetőnek gondoltam.

„Kedves jó Bátyám! Ahhoz a mély, magas, igaz és benső érzelemhez képest, amely a jelen névnapi üdvözlő sorok írásakor eltölti egész valómat, minden szó és kifejezés csak üres chablon és hűtelen tolmács. Azt az érzelmet a maga valójában csak *Egy* látja, aki előtt a szív legrejtettebb titka is nyitott könyv és tiszta nyilvánvalóság. Ő látja ezt az érzelmet és hallja azt a buzgó imát, amely, mint az én szívem és lelkem közös szülötte Ő előtt eseng meghallgatásért és beteljesítésért, melyben kérem Őt hittel, alázattal és buzgósággal, hogy mindazon jót és tökéletes ajándékot, amiben az embernek itt e földön része lehet, árássa reá kedves jó Bátyámra és egész családjára, hogy abban a szent körben, mely egy férfira nézve a mennyországot másolja a földön, ne lásson egy óra sem könnyet és ne hallja a fájda-

lomnak vagy panasznak egyetlen szavát sem. — A családi élet boldogságához pedig a közpályán, a tudomány terén, az Isten országa építésének munkájában aratott sikerek és emberek elismerése felett érzett nemes öröm adják meg a magasztos kiegészülést.

Engem pedig, akiben megvan a nemes szándék és törekvés méltónak lenni kedves Bátyámhoz, mint mesteremhez, és érdemesnek lenni az annyi sokszor élvezett jószághoz, atyai gondoskodáshoz; követni, megtartani a tanácsokat, melyekkel az életbe lépésem alkalmával kedves Bátyám hatalmas útravalóul ellátott —, kérem, méltóztassék megőrizni továbbra is atyai jóindulatában.

Nagy örömmel töltött el utóbbi dolgozatomnak megjelenése, melynek módjából ismét csak a kedves jó Bátyám jószágára vonhatok következtetést és azért mondhatok köszönetet.

.....

Ismétlem még egyszer jókívánataimat, küldvén azokat kedves jó Bátyámnak és egyben egész családjának.

Őnagyságának kezeit csókolom, a kis fiúkat és leányokat őszinte szeretettel üdvözlöm, maradván kedves jó Bátyámnak tisztelő és szerető öccse *Baltazár Dezső*. Ez a levél kelt *Budapesten, 1897. március 16.*

Berlin, 1897. december 11.

„Kedves jó Bátyám! Minden egyes levele egy evangélium az én lelkem számára, melyből harmatot szed magába az üdülésre és ennek folytán erőt és az erőből önbizodalmat a jövő küzdelemre, amely tudom, hogy nagy és hosszú lesz s talán csak a sírnál éri végét; mert eddigi életem azt igazolja, hogy Isten jóvolta ad ugyan előmenetelt, de egy-

szersmind legmagasabb tetszése megkívánja, hogy a sikerhez vezető út minden egyes talpalatnyi távolságát verejtékemmel öntözzem meg. De ez nem panaszlás az én ajkaimról, sőt örvendezem, hogy ilyen útra állatott engem az Isten, mert tudom, hogy a minden érdem és rászolgálás nélkül kapott javak égetnék sértően az én férfiúi önérzetemet.

A tapasztalatok szerzésére és az alapos megfigyelésekre vonatkozó jó tanácsait kedves Bátyámnak megfogadom és azok szerint igyekszem cselekedni; tudományos munkálkodásomnál pedig mindig kitűnő példaként fog előttem állani a kedves jó Bátyám példája: csendben, alaposan, öntudatosan haladni előre, legtöbb esetben a nagy hangnál többet mond a böles hallgatás.

A kilátásba helyezett rövid értekezést mellékelve vagyok bátor küldeni, kérvén kedves Bátyámat azt illetékes helyre juttatni. A megírásnál nehezebb volt az eliminálás, mert a kérdés oly nagy mezőt ölel fel, hogy igen bajos egy ujságcikkbe bele szorítani.

Ez az értekezés megjelent a Debreceni Protestáns Lap 1897. évi 51. és 52. számában „*A szabad egyház a történelemben*” címmel.

A miniszter előtt történendő beszámolásnál szándékom volt nekem is ujsági értekezéseimet bemutatni; de ha Isten erőt ad, azt hiszem, a jövő nyárára oly kézirati munkával állhatok elő, hogy a miniszter úr elcsodálkozhatik.

Helyzetemről semmi különöst nem írhatok. Olykor-olykor felmerül, mégpedig egyre hevesebben a vágyakozás az önálló élet után. Érzem, hogy ezt a nagy felelősséggel járó állapotot még az én flegmaticus temperamentumom sem bírja már soká sikerrel állani. Jelen állapotom ideiglenessége sokszoros erővel zaklatja fel bennem az állandóság utáni óhajt.

Tizenkilencedikén már viszont fogjuk látni édes hazánkat és benne szeretteinket. Már a kilátásban

levő örömtől boldog érzéseket előlegezünk magunknak. A szent ünnepekre a legnagyobb valószínűség szerint összegyülekezünk mindnyájan a családtagok Bösörménybe.

A kedves jó Bátyám egész kedves családjára Isten áldását kérve, vagyok mint eddig tisztelve szerető öccse *Baltazár Dezső*."

Kedves jó Bátyám!

Becses neve napja alkalmából tudom sokan elmennek kedves jó Bátyámhoz részint személyesen, részint jelképesen a néma sorokban, de nem hiszem, hogy lenne azok között csak egy is, aki az érzelem és ragaszkodás bensősége, a szeretet tisztasága és őszintesége tekintetében felettébb való volna nálam. Mert hiszen az érdek nélküli vonzódás, melynek nemes gyökerei a hála talajából szívják az örök életet, kiegészülve a tisztelet és szeretet teljes mértékéből, nem is előzhető meg, nem is multható felül semmivel. Ilyen érzelemtől áthatottan alakítom a hit hatalmával templommá ezen idegen vendéglői szobát és imádkozom az én Uramhoz Istenemhez, hogy áldja meg minden testi és lelki javakkal kedves Bátyámat és szeretett családjának mindenik tagját, hogy az ezen áldásokon nyugvó boldogságot élvezhessék egyenként és együttesen még számos éveken keresztül.

A szokásos és mindannyiszor megörvendezett zárt levelezőlapot még Berlinben megkaptam; nem is mellőzhetem köszönetemet kifejezni az iránt, hogy kedves jó Bátyám az én jövődöm formálásával oly atyai jóindulat szerint foglalkozik. Az említett állás bizony szép reményem megvalósulásához határozó lépéssel vinne közelebb, de úgy tudom, hogy ez az állás még egyelőre a közoktatásügyi minisztérium kebelében nem szerveztetik. Kegyelmes Uramék kérésre kegyeskedtek megnyugtatóni, hogy ezen év. szeptemberétől kezdve, jövőmet illetőleg szabad

kézzel rendelkezhetem, úgy azonban, hogy az 1899. július 1-ig előre megállapított szolgálati idő csak az esetben rövidítették meg, ha nekem megfelelő állásom kerül. Megokoltam tőlem telhető módon az én kérésemet, s véghetetlen jól esik, hogy éppen uraim hangoztatták legerősebben minden félreértésnek a kizárt voltát. Így tehát evidenter lépett előtérbe jövőm kérdése, melynek mennél helyesebb megoldását minden erőmből munkálom és emellett az előmenetelt egyedül adó Isten kegyelmébe ajánlom.

Most nagy Németországot járjuk e hó nyolcadika óta és csak a hónap végén térünk vissza édes Magyar hazánkba. A rengeteg sok tapasztalati anyaghalmoz garmadában áll lelkem szérűjén. Idő kell hozzá, míg tisztíthatom, rendezhetem, szortírozhatom.

Jókívánataimat ismételten megújítva, egész kedves családját szeretettel és tisztelettel üdvözölve, magamat kedves jó Bátyámnak továbbra is atyai jóindulatába ajánlva, vagyok tisztelve szerető öccse *Baltazár Dezső.*“ *Magdeburg*, 1898. március 17.

Most már hadd közeledjem a hű és jó tanítvány hozzám intézett levelei közlésének befejezéséhez. Még az általa hön óhajtott önállósághoz és családalapításhoz jutásáig írott két levelét mutatom be, amint következik.

„Kedves jó Bátyám! A szeretetnek bizonyos magasztos értelemben vett lelkesedésével veszem kezembe a tollat, mikor az én lelki atyám neve napja alkalmából jókívánataimnak vagyok kifejezést adandó. A forrás tiszta és szent, amelyből szavaim fakadnak; nem szégyenkezem velök az ÚR színe elé állani és ott imádság formájában lehelyezni az Ő trónjának zsámolyához. Legyenek ott bizonyosságok az én érzelmeim tisztasága felől; legyenek okmány annak bizonyosságára, hogy ebben az önzés motorai által mozgatott világban van még szív, amely mentesíteni tudta magát az általánossá lett érdekbűn alól.

Legyen megáldva kedves jó Bátyám családján belül és kívül ; legyenek szavai — mint voltak eddig — világosság a gyenge elméjük előtt, legyenek lépései irány a tapasztalatlanoknak, mint ahogy voltak nekem. Az evangéliom forrásából tisztább edénnyel még nem láttam meríteni, mint aminővel Bátyám merít. Adjon át tanítványainak az örök kútfő tiszta italából olyan orvosló italt, melytől bűn után soha se szomjazzanak. Én kaptam ebből ; köszönet és hála érte. Életem folyásának nemessége, gondolataim, érzelmeim, cselekedeteim tisztasága annak a gyümölcsei.

Nagy örömömre szolgál, hogy kedves Bátyám reményt nyújtott a tekintetben, hogy eljegyzési ünnepélyünkön megjelenésével szerencsétet ; nagy mértékű fokozása lenne azonban örömünknek, ha kedves családját is körünkben tisztelhetnénk : nemcsak nekem, de enyéimnek mindnyájának nagy öhajtsa ez. A közlekedés úgy is igen jó Debrecen és Bősziörmény között. Már most egészen biztosan írhatom — κατὰ ἀνθρῶπον λέγω —, hogy eljegyzésünk ápril másodikán, húsvét első napján lesz. Én 24-én már haza érkezem ; igyekezni fogok a nagyhétben Debrecenbe bemenni és akkor a részleteket megbeszélhetjük.

Egész kedves családját szeretettel üdvözölve vagyok kedves Bátyámnak tisztelve szerető öccse *Dezső*.“ Ez a levél kelt *Budapesten*, 1899. március 17.

Záradékul közlöm a *Budapesten 1899. évi május hó 16-án* írott levelet, amely is a következőképpen hangzik :

„Édes jó Bátyám ! Bár szóval már nyilatkoztam az alábbi tárgyban és bár apám a meghívót azóta bizonyára elküldte, mégis szívem indításából nem mulaszthatom el abbeli kérésem megújítását, hogy esküvőnkön, mely folyó hó huszonhetedikén két órakor Hajdúböszörményben fog tartatni, és az azt követő szükkörű lakodalmi vigalmon kegyeskedjék

jó Bátyám kedves családjával együtt személyes megjelenésükkel mindnyájunkat megörvendeztetni.

Az esküvő templomban lesz. Már régóta titkon ápolt, közelebbről nyíltan is kijelentett szent óhajom a kedves jó Bátyám atyai ajkairól hallani házasságom megáldó lelkészi ígéit. Hadd legyen még szebbé, még szentebbé ez által az a kapocs, melyre kedves Bátyám engem méltatott. Ha óhajításomnak és ehhez csatolt kérésemnek — mely a jegyesemé is — helyet méltóztatik adni, nagyon kérem az esketési beszédbe belehozni, hogy az új párnak egymás iránt való szerelme a zsenge gyermekkorban született, soha nem csökkent, hanem nőtt, erősödött és magasztosabbá vált az évek haladtával. Sok akadályon keresztül, a majd elhaló, majd éledő remény phasisain át vezérelte Isten csodálatos kegyelme megfoghatatlan úton a valóság felé vágyódásunkat.

Kérésemet megújítva, vagyok kedves jó Bátyámnak tisztelve szerető öccse *Dezső*“.*

Érdemesnek tartom megemlíteni, hogy a hajdúböszörményi református egyház *házassági* anyakönyvében az 1899. évről 104. sorszám alatt a következő adatok vannak bejegyezve: Az egyházi házasságkötés történt 1899. május 27-én. A vőlegény neve: *Dr. Baltazár Dezső* vallástanár, születési helye Hajdúböszörmény, lakóhelye Budapest; vallása református, életkora 1871. november 15., nőtlen; szülei: néhai Baltazár János—Czeplédi Mária. A menyasszony neve: *U. Szabó Izabella*, születési és lakóhelye Hajdúböszörmény, Vasút-utca; vallása református, életkora 1877 június 16., hajadon; szülei: U. Szabó Mihály—néhai Varga Lujza. Tanuk: *Tisza Kálmán* v. b. titkos tanácsos, volt miniszterelnök, *Dr. Daday Jenő* egyetemi tanár. Egyháziilag hirdették 1899. április 30, május 7. Összeeskötő lelkipásztor neve: *Dr. Erdős József* theol. tanár. Tanusítványt adott Paksy Károly. Mellékesen megjegyezhető az is, hogy az esketés a hajdúböszörményi régi templomban, a Bocskay-térben volt. A két házassági tanu az eskető lelkész jobb és bal keze felől állott, a vőle-

* A tanítvány itt közlött leveleit eredeti kézírásban a debreceni református kollégium anyakönyvtárának adományozta a *tanára*.

génnyel és menyasszonnyal szemben. Jelenvolt az esketési ünnepélyen Baltazár Dezső kiváló tanítványa, gróf Tisza Lajos is, és nagyszámú közönség. Az állami anyakönyvben egyik tanunak Lengyel Imre nyug. törvényszéki bíró van beírva.

Ezzel a kedves visszaemlékezéssel fejezem be *Baltazár Dezső* kitűnő és hű tanítványom egyéniségének, jellemének, ifjúúi pályafutásának tömör ismertetését.

Az igaznak emlékezete áldott. Példabeszédek könyve
10, 7.

D. Erdős József.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR

13245 /1958

VÁROSI NYOMDA, DEBRECEN.
1939—1910.
